

Наталія Сніжко

УДК 811.161.2'373'374

Номінативні засоби відображення російсько-української війни (словникові матеріали)

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю комплексного лексикографічного відтворення мови російсько-української війни, яка увиразнює нові способи семантичної та словотвірної деривації, а також розвиток системи нових художньо-образних засобів відображення аналізованого явища.

Важливими постають завдання систематизування та лексикографічного опису номінативних засобів відтворення сучасної війни, формування нових лексикографічних способів подання матеріалу, розвиток лінгвістично-енциклопедичного моделювання сучасного стану лексики війни.

Номінативні засоби мови російсько-української війни систематизуємо за тематичними групами. Виділяємо сучасні найменування війни, назви захисників України, назви зброї, засобів та способів захисту людей в умовах війни. Засвідчуємо розбудову словотвірного гнізда з основою **волонтер-**.

Подаємо нові художньо-образні засоби зіставного опису високого патріотизму українців та антигуманної сутності загарбників. Засвідчуємо наповнення мовно-виражальної системи української ментальності символами волі, української незалежності, боротьби українців за демократію і прогресивний розвиток людства.

Для лексикографування використовуємо методологію укладання словника мови творчої особистості, яка дозволяє відтворювати концептуальні домінанти українського світосприймання, систематизувати матеріал за ознаками семантичної близькості. У кінці словникових статей застосовуємо ремарку Див., яка засвідчує семантичні (тематичні) групи в новому словнику. Ремаркою Образно позначаємо образне вживання слова чи стійкого сполучення слів. Відповідними знаками позначаємо різновиди стійких сполучень слів: ромб – для фразеологічних одиниць, трикутник – для термінів та терміносполук. У препозицію гасла стійкого сполучення слів виносимо домінанту цього сполучення (з двокрапкою після неї, яка сигналізує про систематизувальну активність слова). За необхідності в кінці словникової статті подаємо також коротку енциклопедичну довідку про лексикографоване явище.

Лексикографічне опрацювання мови російсько-української війни здійснюємо на основі текстів різних стилів і жанрів. Залучаємо художні твори провідних українських письменників (Василя Шкляра, Світлани Талан, Галини Вдовиченко, Міли Іванцової, Дари Корній, Сергія Жадана, Юлії Ілюхи та ін.), які упродовж 2014–2022 рр. осмислили сутність загарбницької й антигуманної політики країни-агресора, увиразнили героїзм захисників України, переконливо відтворили важливу роль майданівців у формуванні добровільних військових підрозділів, які з першого дня війни героїчно захищали Україну.

Словникові матеріали будуть корисними для інтегрального дослідження динаміки мови і мовомислення, моделювання мовної й концептуальної картин світу, а також для укладання ідеографічних та загальнономовних тлумачних словників.

1. Найменування захисників України

Спостерігаємо тенденцію активного творення найменувань військових підрозділів на основі топонімів, пов'язаних із позначенням місць формування загонів захисників Вітчизни, увиразненням героїзму борців за свободу й незалежність України минулих епох, напр.:

азовці, -ів, *мн.* (*одн.* **азовець**, -вця, *кл.* -вцю і -вче, *ч.*; **азовка**, -и, *дав. і місц.* -вці, *кл.* -вко, *ж.*). Бійці окремого загону спеціального призначення «Азов», відомого як полк «Азов», що є формуванням Національної гвардії України. *Той день минув щасливо для всіх азовців. У нас не було навіть трьохсотих, і Сіроманець сказав, що, може, це завдяки тій березині, що якимось дивом опинилася в нашому секторі* (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 16–17); *І тільки ми, азовці, втаємничені у заповіти наших предків-укрів, бачимо у формі і рунах цієї кулі-м'яча не що інше, як Чорне Сонце. Сонце, яке не палило нам душі, а пов'язавши променем-пуповиною з предками, жило нас вірою, силою і любов'ю* (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 108–109); *..Зала раптом підвелася і вибухнула оплесками. Ми ще нижче понахилили голови, ми знали, що це маріупольці так зустрічають нас, азовців, вони нарешті зрозуміли, чому виникла та затримка, й вітали нас стоячи доти, доки не піднялася завіса* (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 103); *«Азовці» у Маріуполі ліквідували генерала РФ та «покосили» елітну 22-у бригаду «спецназу ГРУ»* (Defence Express, 15.03.2022); *Їх [рашистів] вдєсятеро більше, але «азовці» продовжують нищити окупантів на вулицях Маріуполя. Полк «Азов», який вже декілька тижнів перебуває у блокаді російських окупантів, продовжує давати гідну відсіч ворогу та нищити загарбників у Маріуполі* (24 канал, 11.04.2022); *Хіматаку здійснили на «Азовсталь», є постраждалі «азовці»* (Українська правда, 12.04.2022); *У Маріуполі «азовці» знищили три ворожі танки та понад 60 піхотинців* (Укрінформ, 13.04.2022); *Підрозділи 36 бригади морської піхоти в Маріуполі прорвалися до «азовців»* (Радіо Свобода, 13.04.2022). – Формування створене 2014 року як добровольчий батальйон «Азов». До 11 листопада 2014 р. було підрозділом патрульної служби поліції особливого призначення МВС України. Бійці підрозділу брали участь у бойових діях на сході України, переважно в межах Надазов'я, у складі сил ООС. «Азов» звільняв Маріуполь у червні 2014 року, брав епізодичну участь у боях під Іловайськом, обороняв Маріуполь з кінця серпня 2014 року, здійснював наступ на Широкине у лютому 2015 року. Особливу стійкість і відвагу азовці виявили у нинішній повномасштабній війні під час оборони Маріуполя;

айдарівці, -ів, *мн.* (*одн.* **айдарівець**, -цвя, *кл.* -вцю, *ч.*; **айдарівка**, -вки, *дав. і місц.* -вці, *кл.* -вко, *ж.*). Бійці 24-го штурмового батальйону «Айдар» Сухопутних військ Збройних Сил України. *Айдарівці* – це злиток патріотизму, інші тут не затримуються. А ще – безбашенність у бою, недаремно ж «Айдар» має назву штурмового батальйону. Вони, як вітер у степу, з'являються зненацька, без царя в голові йдуть на ворога, відвойовують позиції, закріплюються там, щоб змогли зайти ЗСУ...

(С. Талан, Ракурс, 2018, 161); *Поблизу Щастя айдарівці потрапили в засідку і їх пішло розстріляли* (С. Талан, Ракурс, 2018, 210); *Наступного дня ще одна новина: із Росії через Ізварине зайшла нова велика колона техніки, але айдарівців і це не злякало. Загартовані в боях, вони були впевнені, що Луганськ незабаром визволять, а там і до повної перемоги близько* (С. Талан, Я захищу тебе..., 2019, 150). – Батальйон був створений у травні 2014 року як добровольчий 24-й батальйон територіальної оборони «Айдар», підпорядкований Міністерству оборони України. Діяв на Луганщині у складі підрозділів АТО, захищав територіальну цілісність України. Свою назву отримав на честь річки Айдар, на берегах якої відбувся перший бій формування. Ініціатор створення і перший комбат «Айдару» – сотник Самооборони Євромайдану, підполковник Сергій Петрович Мельничук;

холодноярці, -ів, *мн.* (одн. **холодноярць**, -рця, *кл.* -рцю, *ч.*; **холодноярка**, -рки, *дав. і місц.* -рці, *кл.* -рко, *ж.*). Бійці окремої механізованої бригади «Холодний Яр», що входить до складу Сухопутних військ Збройних сил України... *Ніколи ні в кого не було такого надійного прикриття, як у нас, бо це завдання взяли на себе черкаські холодноярці.* (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 41); **Холодноярці** показали результати «полювання» на «другу армію світу». *Українські захисники продовжують давати жорстку відсіч окупантам з країни-агресора. Цього разу свої блискучі досягнення показали бійці з окремої механізованої бригади «Холодний Яр», знищивши противника разом із їхньою технікою* (Армія-inform, 12.04.2022). – Підрозділи бригади «Холодний Яр» брали участь у найзапекліших боях війни (під Іловайськом, у Донецькому аеропорту, Пісках та ін.). Бригада зазнала найбільших втрат серед військових частин України: станом на кінець 2017 року, у боях загинуло 272 військовослужбовці. Державними нагородами (станом на початок 2018 року) відзначили понад 1000 військовослужбовців бригади, серед них троє отримали звання Героя України та орден «Золота Зірка». З 2018 року бригада носить почесне найменування «Холодний Яр» – на честь історичної місцевості Наддніпрянської України, на Черкащині, що уславилася своїми повстанцями. Назву **холодноярці** на позначення самовідданих борців за незалежність України у 20-х роках ХХ ст. використовує Василь Шкляр у романі «Чорний ворон»;

жінка-воїн, ~и-~а, *кл.* ~о-~е, *уроч.* Жінка, яка воює, б'ється з ворогом, захищає рідний край; захисниця. *За природним покликом я повинна бути берегинею, а я жінка-воїн і залишатимуся нею доти, доки останній ворог не буде знищений* (С. Талан, Ракурс, 2018, 234); *Образ українки дуже змінився й продовжуватиме змінюватися. Сьогодні українка в уявленні тих самих європейців – це жінка-захисниця, жінка-інтелектуалка. Також вона – жінка-воїн. ..Дуже високе й достойне звання* (Український інтерес, 12.05.2018).

2. Парадигматика й епідигматика найменувань волонтерів та волонтерства

Потужного розвитку під час російсько-української війни 2014–2022 рр. набуває словотвірне гніздо з домінантою **волонтер**, запозиченою з французької мови. В одинадцятитомному «Словнику української мови» (1970–1980) це слово подано з ремаркою *заст.* зі значенням «Той, хто став на військову або іншу державну службу

за власним бажанням; доброволець». Укладачі «Словника української мови» (за ред. В.В. Жайворонка, 2012 р.) реєструють слово **волонтер** з ремаркою *книжне* і значенням «Доброволець», подають похідне слово **волонтерський**. Нині, як засвідчують художні твори та тексти засобів масової інформації, активно вживана назва волонтерського руху – **волонтерство**.

Нижче подаємо словникові статті, що відтворюють семантичний та словотвірний розвиток поняття волонтерського руху в Україні під час війни:

волонте́р, -а, ч. Той, хто добровільно допомагає армії та іншим силам оборони захищати Вітчизну від ворогів. *Він [Василь] сам з волонтерами возив на Луганщину термобілизну, військову форму, тепловізор* (Г. Вдовиченко, *Ось відкрита долоня*, 2016, 168–169); *З розмови дізналися, що такий [реабілітаційний] центр діє за рахунок пожертвувань благодійників і ним опікуються волонтери* (С. Талан, *Матусин оберіг*, 2018, 246); – *Днями мають приїхати волонтери із Західної України, сказав він. – У них є кошти, які жертвували люди для бійців, тож нехай чоловік звернеться до них по допомогу* (С. Талан, *Я захищу тебе..*, 2019, 167); *Нині власник «Хатинки пекаря» Ярослав Бурковський разом із гуртом польських волонтерів, очолюваних пекарем Яцеком Полєвським, відновлюють там [у Бучі] випікання хліба. А в четвер 21 квітня разом із Національним музеєм Революції Гідності приготують паски для українських воїнів. Випечені паски разом з іншими гостинцями поїдуть на фронт, для бійців на передову* (Вечірній Київ, 21.04.2022);

волонте́рка, -и, дав. і місц. -рці, кл. -рко; мн. -рки, -рок, ж. Жін. до волонте́р; жінка-волонтер. *Розмови, розмови, розмови... Вони тут лікують. Вони тут душу перевертають, знімають з неї тягар. Волонтерка Настя (та, що перевелася на заочне й у госпіталі щодня) переконана, що іноді найголовніше – поговорити з хлопцями, просто послухати їх з розумінням* (Г. Вдовиченко, *Ось відкрита долоня*, 2016, 167); – *Пам'ятаєте, як одна волонтерка привезла нам купу бурок? А ми збирали гроші, щоб купити на них калоші, а потім сиділи й натягували ті калоші на бурки?* (С. Талан, *Матусин оберіг*, 2018, 251).

жі́нка-волонте́р, ~и-~а, дав. і місц. ~нці-~у, кл. ~о-~е; мн. ~нкї-~и, ~но́к-~ів. Громадянка, яка добровільно допомагає армії та іншим силам оборони. *А потім у просторому вестибюлі їхньої школи з'явилися великі, майже як футбольні ворота, дерев'яні рами з нап'ятими на них сітками. І жінки-волонтери почали збиратися там вечорами і плести з довгастих обрізків зеленої, сірої та коричневої тканини маскувальні сітки для бійців, щоб ті могли вкривати ними свої машини, танки, гармати, приховуючи їх у полі від ворогів* (М. Іванцова, *Пазли нашого буття*, 2016, 300). – Див. волонте́рка.

волонте́рити, -ю, -иш, недок. Добровільно допомагати армії та іншим силам оборони здобувати перемогу, захищати рідний край. *..Перемога залежить від кожного з нас. Одні взяли до рук зброю, інші – плетуть захисні сітки, стираючи руки до крові, треті – волонтерять, збираючи кошти, щоб взути-одягти солдатів та купити хоча б кілька бронезилетів і касок* (С. Талан, *Я захищу тебе..*, 2019, 126).

волонте́рський, -а, -е. Прикм. до волонте́р. *Бійці зустріли волонтерську допомогу з радістю. Настя бачила, як засвітилися їхні обличчя, як хлопці швиденько розвантажили мікроавтобус* (С. Талан, *Повернутися дощем*, 2016, 425); – *Користувачі*

знаходили нас на **волонтерських** сайтах, бо ми часто писали там про те, що потрібна матеріальна допомога пораненим військовим (С. Талан, Матусин оберіг, 2018, 258).

волонтерство, -а, с. Добровільна допомога громадян армії та іншим силам оборони, спрямована на зміцнення обороноздатності країни. *Хтось починає з волонтерства, а тоді стає бійцем, бере до рук зброю. А у когось навпаки, спочатку передова, бої, поранення, одужання, а тоді – волонтерство* (Г. Вдовиченко, Ось відкрита долоня, 2018, 169); *Сьогоднішньому волонтерському руху в Україні мало аналогів не тільки в країнах колишнього СРСР, а й на Заході, звідки, власне, й прийшов термін «волонтерство».* Слово «волонтер» походить від французького *volontaire* (доброволець), яке в свою чергу запозичено з латинського *voluntarius* (*voluntas* – вільне волевиявлення, *volō* – бажання, намір). Тобто **волонтерство** — добровільна безкорисна суспільно важлива діяльність (Укрінформ, 15.06.2022).

3. Найменування зброї та військової техніки, а також способів і наслідків їхнього застосування

Упродовж 2014–2022 рр. спостерігаємо активне вживання не тільки загальної назви **бомба**, а й термінологічних найменувань її різновидів (*вакуумна бомба, касетна бомба, фосфорна бомба* та ін.):

бóмба, -и, ж. Розривний снаряд, начинений вибуховою речовиною. *«Доц» зі снарядів та дрижання землі від бомб: життя під обстрілами у Чернігові* (Радіо Свобода, 14.04.2022); *«Чернігів рівняли із землею» – згадує 50-річна Ганна. – Обстрілювали безперервно. То артилерія гатить, то ракети летять. Вночі – літак скидає бомби»* (Радіо Свобода, 14.04.2022); *«Надпотужні бомби скидаються [російські загартники] по цілому заводу «Азовсталі» і зараз там під завалами перебуває дуже багато людей. Ми не знаємо повністю, яка там ситуація, але «Азовсталь» розбомблений і знищений практично повністю. Ми витягуємо з-під завалів людей...»* [повідомив заступник командира полку «Азов» Святослав «Калина» Паламар] (Діло, 19.04.2022);

бóмба: ва́куумна бóмба. Розривний снаряд, начинений паливно-повітряною вибухівкою, внаслідок підриву якої утворюється величезна вогненна куля, потужна вибухова хвиля та вакуум, який поглинає весь навколишній кисень; аерозольна бомба. *Російські війська застосували фосфорні та вакуумні бомби поблизу Харкова* (День, 05.04.2022); *Росія використовувала вакуумні бомби під час війни у Чечні 1999 року. За деякими даними, режим Башара Асада застосовував термобаричну зброю російського виробництва у громадянській війні у Сирії* (Кореспондент, 10.03.2022);

бóмба: касéтна бóмба. Авіабомба або артилерійський снаряд, що складається із сотні вибухонебезпечних малих бойових елементів, які розкидаються на великій території і знищують живу силу супротивника. *Як усе стихло, містом миттєво розлетілися чутки про те, що український літак обстріляв мирне місто, а саме – приміщення облдержадміністрації. Повсюди говорили про застосування касетних бомб. Переглянувши в Інтернеті новини українських каналів, почула зовсім іншу ве-*

рсію: стріляли місцеві ополченці з ПЗРК [переносного зенітно-ракетного комплексу] по літаку – і ракета влучила в гарячий кондиціонер на будівлі (С. Талан, Ракурс, 2018, 78–79); Мер Херсона Ігор Колихаєв підтвердив інформацію про «шалений вибух» в місті, а також повідомив про використання касетних боєприпасів в Степанівці (Херсонська міська громада). «Вчора ввечері близько 23:00 був шалений вибух над містом, на околицях. Повибивало вікна...у лікарнях повибивало вікна.. це було в центрі міста.. Поруч у Степанівці були використані **касетні бомби**», – сказав мер в ефірі національного телемарафону (Радіо Свобода, 28.04.2022);

бóмба: фóсфорна бóмба (збрóя). Запальний боєприпас, споряджений білим вогнебезпечним фосфором, який спричинює сильні пожежі та важкі хімічні опіки шкіри. Повномасштабна війна в Україні, яку розв'язав Путін, триває. На Луганщині окупанти застосували **фосфорні бомби**. Ворог продовжує обстрілювати міста, є загиблі та поранені (УНІАН, 24.03.2022); 24 березня повідомлялося, що російські війська скинули кілька **фосфорних бомб** в Луганській області. «У росіян настала агонія. Вони не можуть пробитися вглиб, тому почали застосовувати важке озброєння. Ракетні удари нанесені по Лисичанську та Новодружеську, а на Рубіжне авіація РФ почала скидати **фосфорні бомби**», – зазначав голова Луганської обласної військово-цивільної адміністрації Сергій Гайдай (УНІАН, 25.03.2022); За ніч у Маріуполі військові РФ завдали 50 авіаударів по захисниках «Азову», зокрема **фосфорними бомбами** (Букви, 28.04.2022). – Використання фосфорних бомб заборонено Женевською конвенцією 1949 року про захист цивільного населення під час війни.

Активного вжитку під час війни набули термінологічні та перифрастичні назви систем залпового вогню, напр.:

систéма: реактíвна систéма зáлпового вогню (РСЗВ), військ. Артилерійська система, призначена для знищення живої сили противника, броньованої та неброньованої техніки, командних пунктів та інших цілей, а також для дистанційного мінування місцевості. Снилася знову війна. Таня крутила кермо в кабіні **системи залпового вогню «Град»**, кудись мчала, перестрибуючи вирви від снарядів, коли її розбудив дзвінок (Ю. Ілюха, Східний синдром, 2019, 222); Поліція проінформувала, що під вогнем окупантів перебували Маріуполь, Авдіївка, Вугледар, Добропілля, Слов'янськ, Торське, Новопіль, Новгородське, Нью-Йорк. Правоохоронці зазначили, що війська РФ обстрілювали мирне населення ракетами, з **реактивних систем залпового вогню «Град»**, танків, важкої артилерії (Суспільне, 18.04.2022); Окупаційні війська російської федерації обстріляли з **реактивних систем залпового вогню «Ураган»** обласну травматологічну лікарню у Лимані Донецької області (Слово і діло, 22.04.2022); Увечері 3 травня Сумську область двічі обстріляли з території Росії. Ворог застосував **реактивні системи залпового вогню та міномети** (РБК-Україна, 03.05.2022);

«Град», «град», -у, ч. Реактивна система залпового вогню калібру 122 мм з максимальною дальністю атаки 42 км., яка є розвитком установки залпового вогню «Катюша». За кілька діб до Дня Незалежності ворог влаштував захисникам Іловайська справжнє пекло. Ворожі «Піони», «Смерчі», **«Гради»** відкрили шквальний вогонь з усіх боків. Бійці опинилися серед нескінчених вибухів, коли земля зійшлася з

небом у суцільному вогні й диму (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 235); Був обстріл. «Градами» молотило так, що земля, здавалося, ставала вогнем. Коли все стихло, ми почали збирати своїх мертвих і поранених, бо неушкоджених на тому полі не лишилося (Дара Корній, Місячне насіння, 2017, 242); Кілька днів тому колона Збройних сил України зі Щастя поїхала до аеропорту, але по дорозі їх накрили бойовики «Градами» і частина вимушена була відступити (С. Талан, Я захищу тебе., 2019, 121); У Луганськ зайшла колона «Градів» з Росії (С. Талан, Матусин оберег, 2018, 171); Українські військові захопили російську реактивну систему «Град» з повним боєкомплектom (Рубрика, 13.04.2022);

квітка: смертєльні квіткі. Перифрастична назва реактивних систем залпового вогню, для найменування яких мілітаристи цинічно використали назви квітів. Коли ж нарешті доїхали [до зони АТО], небо не впало їм на голову снарядами з «Градів», «Акацій», «Піонів» та інших смертельних квіток, як те уявляв Вася. Натомість вони побачили перелякане сіре містечко у Луганській області. Понівечені будинки, вибиті шибки, сліди від куль та осколків на деревах (Ю. Ілюха, Східний синдром, 2019, 85).

Систематизування ілюстрацій з різних текстів під гаслом **ракетний удар** увиразнює активність цієї сполуки та засвідчує воєнні злочини рашистів:

удар: ракетний (ракетно-бомбовий) удар. Короткочасний потужний вплив на противника із застосуванням ракетних військ та артилерії. Попри те, що влада РФ запевняла, ніби цілями їхньої «високоточної» зброї будуть виключно об'єкти військової інфраструктури, від ракетних ударів постраждало багато цивільних об'єктів. Наразі, за даними українського Генштабу, росіяни активно використовують проти України крилаті ракети «Калібр», а також оперативно-тактичний ракетний комплекс «Іскандер». Також є свідчення про використання росіянами застарілих систем «Точка У», якими вдарили по Краматорську (BBCnewsУкраїна, 08.04.2022); Щонайменше 39 людей загинуло, ще 87 поранені внаслідок ракетного удару росіянами по залізничному вокзалу в Краматорську Донецької області. Про це повідомив голова Донецької обласної військової адміністрації Павло Кириленко (ТСН, 08.04.2022); Очільниця МЗС Великої Британії Ліз Трасс заявила, що Путін та Росія мають відповісти за наслідки після ракетного удару окупантів по залізничному вокзалу Краматорська. Про це вона написала у Twitter. «Приголомшена жахливими повідомленнями про російські ракетні обстріли мирних жителів на залізничному вокзалі Краматорська на сході України. Напади на цивільних осіб є воєнним злочином. Ми притягнемо до відповідальності Росію і Путіна», – зазначила вона (ТСН, 08.04.2022); Винні у завданні ракетного удару по вокзалу в Краматорську, що спричинив десятки жертв серед цивільного населення, мають бути притягнуті до відповідальності. Про це заявив речник Генерального секретаря ООН Стефан Дюжаррік, – пише Укрінформ (ТСН, 10.04.2022); За інформацією Повітряного командування «Захід», сьогодні вранці відбулося чотири ракетних удари по Львову. ..На жаль, є загиблі і постраждалі. Станом на цю годину відомо про 6 загиблих та 8 постраждалих (Флот, 18.04.2022); Уранці 26 квітня над територією заводу «Азовсталь» помітили великий стовп диму. Водночас не зазначалося, що саме сталося там. Відомо, що терористи вже спалили та зруйнували більшість конструкцій на

заводі **ракетно-бомбовими ударами**. Вважається, що українські захисники можуть перебувати в тунелях під комплексом із тисячею мирних мешканців (Газета, 26.04.2022).

4. Найменування засобів та способів захисту людей в умовах війни

бронезилет, -а, ч. Броньований куленепробивний жилет. І погляд у нього [бійця] лисячий – хижий і недовірливий. Злий зняв **бронезилет** і віддав Малому. Хлопець пручався, але старший товариш наполягав і йому довелося здатися. – Ох і важкий! – сказав Малий. – Вибач, іншого нема, – посміхнувся Злий (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 307); Чорні наколінники, потріпаний **бронезилет**, шкіряні рукавички без пальців (С. Жадан, Інтернат, 2017, 79); Маєстро змінився з лиця, Маєстро підріс на голову, хоча в його віці вже не ростуть, хіба що по службі, як ось тепер, – йому довірив командування без п'яти хвилин міністр оборони, у **бронезилеті** якого застряг осколок якраз на тому місці, де під захисною пластиною було написано: «Здобудеш Українську Державу або загинеш у боротьбі за неї», і далі вже нас повів Маєстро (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 42); У кіно [Олексій Суровцев] грав слідчих і поліцейських. А тепер він в **бронезилеті** та касці мотається на мініатюрному Smart по всій столиці та області, по розгромленому Ірпеню і, смертельно ризикуючи життям, рятує кішок, собак, кроликів, хом'яків та інших домашніх тварин (Великий Київ, 03.04.2022); Мер Києва Віталій Кличко передав 5 тисяч **бронезилетів** високого класу захисту та 5 тисяч кевларових касок, які місто отримало за підтримки Світового Конгресу українців, командуванню Сухопутних військ України (КМДА, 06.05.2022);

коридор: гуманітарний коридор. Тимчасова демілітаризована зона для безпечного транзиту гуманітарної допомоги в кризовий регіон та / або біженців чи поранених із нього. Геннадій зник бачити дівчину сильною, а зараз, коли вона проявляла слабкість, не знав, як утішити.. – Як тільки колона промине **гуманітарний коридор**, одразу мені зателефонуєш (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 251); Негаммер [канцлер Австрії] також закликав до негайного припинення бойових дій, надання **гуманітарних коридорів** для евакуації поранених і вразливих груп, наприклад, з Маріуполя та інших обложених міст, а також доступу для МКЧХ та інших гуманітарних організацій (Українська правда, 11.04.2022). – Див. **зелений коридор**.

5. Українські символи та мотивація перемоги українців у війні

Образи України-Матері, рідної Вітчизни та нескореної нації українців набувають нового звучання й осмислення. Утверджується основний мотив визвольної боротьби українців – **На рідній землі мають жить Дитя, Україна і Мати**, активним постає гасло українських борців за Незалежність – **Слава Україні! Героям слава!**, набувають розвитку прикладкові моделі іменування України (**Оранта-Україна**) та ін.:

Оранта-Україна, ~и-~и, ж. Урочиста назва України – Батьківщини мужніх і нескорених людей, об'єднаних вірою в перемогу високих ідеалів людяності над ганебними проявами зла; Україна-Мати, Україна-Мадонна, Україна-ненька. *Світ зійшов*

зі своєї осі. Ненависть убила любов... Точніше, вона думала, що вбила. Хіба любов можна вбити? – Пресвятая Богородице, помилуй нас! – і люблячі руки **Оранти-України** над Майданом розгортають крила. – Пресвятая Богородице, помилуй нас! – і слова стають вірою. А віра стає силою. Молитва більшає. Слова з тендітних, сором'язливих, слабких і несмілих починають мужніти, переконують розчарованих у тому, що все буде добре, що тьма не пройде, що вона, Матінка наша небесна, Матінка наша земна, не допустить, дасть сили та мужності одним, розважливості іншим... (Дара Корній, Місячне насіння, 2017, 259–260). – Оранта (від лат.*orans* – «той, що молиться») – зображення Божої Матері з піднятими догори руками, яка звертається до Бога з молитвою, благанням, проханням (пор. Марію Оранту в Софії Київській). Біблія засвідчує перемогу юдеїв під час битви з ворогами у тих випадках, коли Мойсей молився за свій народ, піднявши обидві руки до неба;

Слава Україні! Героям [України] слава! уроч. Українське вітання і гасло, яке активно використовують борці за незалежність України, патріоти. Коли п'ятеро чоловіків у формі порівнялися з кав'ярнею, Валентина посміхнулась і голосно привіталася. – **Слава Україні!** – вигукнула з гордістю, що нарешті можна не криючись [від сепаратистів] промовляти такі слова (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 316); Про Василя писали всі засоби масової інформації: йому в полоні відрубали руку з татуюванням «**Слава Україні!**». А тоді, вже скаліченого, обміняли на когось із родичів свого ватажка (Г. Вдовиченко, Ось відкрита долоня, 2018, 168); – **Слава Україні!** – сказала Ольга Володимирівна замість вітання. – **Героям слава!** – відповіді присутні (С. Талан, Матусин оберіг, 2018, 248); Хімічна атака по Маріуполю означає тільки одне: росіяни не можуть взяти Маріуполь та українських захисників. Їм нічого не залишається, як використовувати невибіркову заборонену зброю. Що б там не було – Маріуполь переможе! Азов переможе! Україна переможе! **Слава Україні!** (Українська правда, 12.04.2022); Українські герої вирішили «трохи зігріти» російських загарбників. На кадрах, опублікованих у Facebook, артилеристи окремої механізованої бригади імені князя Володимира Мономаха працюють «Градами» по позиціях російських загарбників. «Останні дні погода не радувала теплом, але артилеристи окремої механізованої бригади імені князя Володимира Мономаха «гаряче» зустріли і не давали замерзнути окупаційним військам Російської Федерації. Вони ж попереджали, що можливі опади у вигляді Граду. Вічних мук в пеклі, російський окупант! **Слава Україні! Героям України Слава!**» – зазначили в Генштабі ЗСУ (УНІАН, 16.04.2022). – Гасло активно використовували учасники Української революції 1918–1921 рр., під час проголошення незалежності України у 1991 р., під час Революції на граніті (1990), Помаранчевої революції (2004), Революції гідності (2013–2014) та російсько-української війни (з 2014 р.). В обставинах війни з Росією гасло «**Слава Україні! Героям [України] слава!**» виконує функції єднання українців з усіма, хто солідарний з боротьбою українського народу проти путінських загарбників. – Див. **Герої не вмирають;**

Герої не вмирають! уроч. Гасло, яке засвідчує високий героїзм захисників України та вічну пам'ять про них. Лунають прощальні сальви, люди – а їх зібралось море – вигукують «**Герої не вмирають!**», «**Слава Україні!**», «**Героям слава!**» (В. Шкляр, Чорне Сонце, 2018, 110). – Див. **Слава Україні! Героям [України] слава!**

цвіт: **цвіт нації**, *уроч.* Про найкращих представників нації – красивих, мужніх, сильних, талановитих та прогресивних патріотів. *Чомусь смерть забирала найкращих, найкрасивіших, справжніх велетнів-побратимів. Вони були такі здоровенні й високі, що зазвичай доводилося замовляти двометрові труни, ніби смерть вирішила забрати цвіт нації* (С. Талан, Ракурс, 2018, 234); – *Чому якийсь убивця, твалтівник, насильник ходить і далі по землі, отруюючи все навколо себе, а справжні українці, цвіт нації, красені гинуть?»* (С. Талан, Я захищу тебе., 2019, 138). – Див. **Герої не вмирають!**

дитя: **на рідній землі мають жити Дитя, Україна і Мати**, *уроч.* Життєствердні мотиви визвольної боротьби українців. – *Дороги немає назад, Рости українцем, сину! Хто ж, як не я, захистить Тебе від кремлівського ката? На рідній землі мають жити Дитя, Україна і Мати* (Т. Лемешко, Радосинь, 2017, 136). – Алюзія на рядки з поезії Т.Г. Шевченка «І Архімед, і Галілей...» (1860 р.): «І на оновленій землі Врага не буде, супостата, А буде син, і буде мати, І будуть люде на землі». – Див. **Оранта-Україна**.

6. Номінативні засоби відтворення жахів війни

Словникові матеріали засвідчують низку метафор для відтворення жахів війни. Активною дійовою особою художніх творів постає смерть, що впивається людською кров'ю. З особливим боєм описують письменники пекло Іловайського котла, в якому рашисти впритул розстріляли українських бійців, внаслідок чого навіть пил став рожевим від крові:

кривавий: **криваві жнив'я**. Про масову загибель людей від кривавих ран під час війни. | Образно. *Смерть шаленіла від запаху юної крові, упивалася досхоchu. Вона літала над згарищами осель, втягуючи у себе їдкий сморід попелищ і винюхуючи нові жертви. Справжні криваві жнив'я були в неї під Іловайськом, вона аж стомилася рахувати здобич. Увійшовши в азарт, знову не могла зупинитися* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 318). – Пор. **гіркі жнив'я, жнив'я смерті**. – Див. **коридор смерті (смертільний коридор); рожевий фонтан крові;**

фонтан: **рожевий фонтан крові**. Віроломний розстріл рашистами українських бійців під Іловайськом, коли все навколо було залите кров'ю воїнів. | Образно. *«Урал» [з українськими бійцями] продовжував шлях, а навколо все змішалось, пала-ло, гриміло, стріляло, заглушаючи нелюдські крики поранених.. Коли поруч пролунав потужний вибух, пил забарвився в рожевий колір. Лише за мить, коли ще дзвеніло у вухах, Уля зрозуміла, що то був рожевий фонтан крові з розірваних на дрібні шматочки тіл. «Урал» занурився в хмарину людської крові, змішаної з курявою та димом, і Уля відчула, як від жаху в неї заворушилося на голові волосся* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 265). – Див. **коридор смерті (смертільний коридор); фонтани артеріальної крові;**

фонтан: **фонтани артеріальної крові**. Сильні кровотечі, які виникають у поранених бійців внаслідок потужних обстрілів і бомбардувань. | Образно. *Маленькі білі таблетки [фенобарбіталу] знімали напругу й дарували тимчасовий спокій [медсестрі]. З ними вже не так били по серцю і нервах усі ці обстріли, фонтани артеріаль-*

ної крові, пробиті легені й відбиті кінцівки (Ю. Ілюха, Східний синдром, 2019, 133).
– Див. **криваві жнив'я; рожевий фонтан крові;**

коридор: коридор смерті (смертельний коридор), засуд. Про «зелений коридор» під Іловайськом 2014 р., який підступні рашисти перетворили на жорстокий масовий розстріл українських бійців. | Образно. *Мить бійці вслухалися у той звук, який нагадував гуркіт грому, не вірячи, що найтяжчі випробування позаду, що вони не потрапили в «коридор смерті», як охрестили «зелений коридор», не залишилися лежати назавжди в лісосмугах і полях* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 295); *..Вранці наш «Червоний хрест» отримав дозвіл забрати поранених. – І з «зеленого коридору» теж? – І з «коридору смерті» теж, – підтвердив Злий. ..«Коридором» пішло більше трьох тисяч наших, а дісталось своїх живими та пораненими лише п'ятсот* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 326); **Смертельний коридор** через поля із соняшниками: *Україна вишановує Героїв Іловайська. Щороку 29 серпня в Україні відзначається День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Цей день встановлено Указом Президента України від 23 серпня 2019 року № 621 для увічнення героїзму військовослужбовців і добровольців, котрі віддали життя за батьківщину, як нагадування про одну із найкривавіших подій російсько-української війни – Іловайську трагедію*(Полтавщина, 29.08.2021). – Див. **рожевий фонтан крові;**

коридор: зелений коридор. Тс. гуманітарний коридор. *Двадцять дев'ятого серпня [2014 р.] рано-вранці були сформовані дві колони техніки, які мали піти двома маршрутами до рубежу Старобешеве – Новокатеринівка. Українські підрозділи чекали команди на вихід. Вони підняли білі прапори і зі зброєю та прапорами в супроводі двох БТРів зі складу збройних сил Російської Федерації вирушили «зеленим коридором»* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 259–260); **«Зелений коридор»** перетворився на справжнє пекло. *Ворог не шкодував навіть своїх, влучним пострілом гранатомета була знищена машина з російськими десантниками. Одна з червоних пожежних машин, що сунула попереду, звернула на узбіччя, щоб об'їхати розбиту, і вибухнула від міни* (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 265); **Смертельний для наших захисників «зелений коридор»** пролягав через поля із соняшниками. *Саме під ними сотні українців покладали в боротьбі з ворогом свої життя на вітар свободи, гинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Тож символом Дня пам'яті захисників України стала квітка соняха* (Полтавщина, 29.08.2021). – Див. **коридор смерті (смертельний коридор);**

Армагедон: на землю Луганська прийшов Армагедон, несхв. Жорстокі вбивства, масове знищення та катування людей у Луганську, здійснювані російськими загарабниками під час російсько-української війни 2014–2022 рр. | Образно. *Як добре, що я встигла вивезти з міста дівчаток! Другого червня вили сирени, наводячи жах на містян, над містом кружляли наші літаки СУ-25, гелікоптери, ревли двигуни винищувачів. На землю Луганська прийшов Армагедон. Розриви ракет здавалися до нестями гучними, люди панікували, бігли хто-куди: у підвали багатопверхівок, у свої квартири, забігали в магазини* (С. Талан, Ракурс, 2018, 78). – Багатозначне слово **Армагедон** (грец. *αρμαγεδδών*; від гебр. *הר מגידו* – гора Мегіддо; у деяких сучасних перекладах Біблії – Гар-Магедон) використано на позначення місця зіткнення про-

гресивних і реакційних сил, добра і зла, невідвортної катастрофи, якою постала кривава російсько-українська війна 2014–2022 рр.;

смерть: прийшла смерть під російським прапором, засуд. Масове знищення людей, руйнування міст і сіл російськими загарбниками під час російсько-української війни 2014–2022 рр. Радник голови ОП розповів про масштаби наслідків після приходу «руського міра» до Маріуполя. За його словами, загинуло десятки тисяч маріупольців та 90% будинків зруйновано повністю. *«Місто, у яке прийшла смерть під російським прапором. Десятки тисяч загинув. 90% будинків зруйновано. Оточені та заблоковані українські воїни. Від початку ми просимо в партнерів танки та літаки, щоб отримати шанс. Світ мовчить і спостерігає за геноцидом в онлайн-режимі»*, – написав [Михайло] Подоляк (ТСН, 11.04.2022). – Див. **братська могила; воєнний злочин; звірства; криваві жнива;**

атака: найбільш смертоносна атака проти цивільного населення, засуд. Масове знищення цивільного населення рашистами у Маріуполі 2022 р. *«Серед усіх жахів, які відбувалися під час війни в Україні, російське бомбардування Донецького академічного обласного драматичного театру в Маріуполі 16 березня виділяється як найбільш смертоносна атака проти цивільного населення на сьогодні»*, – написали журналісти. Їхнє розслідування виявило докази того, що насправді ця атака *«була більш смертоносною, ніж передбачалося»*, а загальна кількість загинув – близько 600 людей. Це люди, які були всередині будівлі, а також ті, хто працював на польовій кухні біля театру (APnews, 04.04.2022). – Див. **звірства; прийшла смерть під російським прапором;**

звірства, звірств, мн. Надзвичайно жорстокі вбивства та катування мирних жителів. ЄС рішуче засудив **звірства**, вчинені російськими загарбницькими військами в низці українських міст, які нещодавно звільнили від окупантів, зокрема у Бучі. Однак, у заяві уникають, принаймні поки що, термінів геноцид і злочини проти людства (Факти, 04.04.2022); *«Європейський Союз найрішучішим чином засуджує повідомлення про звірства, здійснені російськими збройними силами у низці звільнених окупованих українських міст. Картини великої кількості жертв серед цивільного населення, а також руйнування громадянської інфраструктури, що западають у пам'ять, показують істинне обличчя жорстокої агресивної війни, яку Росія веде проти України та її народу. Погроми у Бучі та інших українських містах будуть внесені до списку звірств, скоєних на європейській землі»*, – йдеться у заяві. Боррель поклав усю відповідальність за *«злочини, скоєні тоді, коли вони фактично контролювали цей район, на російську владу»*, оскільки на ці райони поширювалося міжнародне право окупації (Інтерфакс-Україна, 04.04.2022); Президент Володимир Зеленський виступив перед парламентом Литви та розповів про **звірства**, які російські окупанти чинять у захоплених населених пунктах України. За словами глави держави, у країні є села, в яких після приходу росіян не залишилось жодної живої душі (Оглядач, 12.04.2022); Після широкого міжнародного розголосу геноциду українського народу в м. Буча Київської області, російські війська почали використовувати в Україні мобільні крематорії. Про це повідомляє Головне управління розвідки МО України. Зокрема у Маріуполі зафіксовано перебування 13 мобільних крематоріїв для здійснення зачистки вулиць від тіл загинув цивільних мешканців. Всіх потен-

ційних свідків **звірств** окупанти намагаються ідентифікувати через фільтраційні табори та знищити. Воєнною розвідкою України неодноразово фіксувалися факти використання мобільних крематоріїв на території Чернігівської області. Роботу мобільного крематорію противника зафіксовано у м. Новоайдар Луганської області (Інформаційний спротив, 13.04.2022). – Див. **братська могила; воєнний злочин; криваві жнива; прийшла смерть під російським прапором;**

звір: двоногі звірі, засуд. Про російських загарбників, які відзначаються особливою жорстокістю та відсутністю будь-якого розуміння елементарних правил людського співжиття. – *Схоже хлопці були поранені, а їх тупо добили, – сказав Мона. – Бо в кожного є поранення і прострелена голова. Тварюки! Хлопці перевірили кишені – документів у вбитих не було, але шеврони вказували, що вони були українськими бійцями. – Усе забрали: телефони, документи, зброю, – просичав Злий. – Наволоч! Ненавиджу! – Треба їх поховати, – сказав Малий. – Не залишати ж їх, щоб собаки та звірі розтягли. – Двоногі звірі попрацювали до цього, – сказав Злий (С. Талан, Повернутися дощем, 2016, 281–282).* – Див. **воєнний злочин; звірства;**

стерти: стерти «градами». Знищити, зрівняти з землею людські поселення внаслідок застосування реактивних систем залпового вогню «Град». *А що село... Його більше нема. Стерте «градами» у січні 2015-го (Г. Вдовиченко, Ось відкрита долина, 2016, 193).* – Див. **воєнний злочин;**

могила: братська могила. Місце масового захоронення людей, яких жорстоко вбили загарбники. *Мер міста Буча Анатолій Федорук повідомив, що у місті виявили братську могилу, де поховали майже 300 людей, по вулицях лежать десятки трупів, деякі із них із зав'язаними руками (Газета, 03.04.2022); Супутник зафіксував братську могилу в окупованому російськими військами селищі Мангуш, яке знаходиться менше ніж у 20 кілометрах від Маріуполя. Це траншея довжиною у більше ніж 300 метрів. Радник міського голови Петро Андрющенко розповів журналістам «Схем», що тіла загиблих людей з вулиць Маріуполя російські військові спочатку звозять у різні промзони міста, де є великі холодильні камери, а вже потім складають у пакети і вивозять в місця масових захоронень. Довжина траншеї у Мангуші – 300 метрів. Для порівняння – у братській могилі біля церкви у Бучі – 14 метрів. Там були виявлені тіла 70 осіб (Цензор, 21.04.2022); Супутник зафіксував ще одну братську могилу поблизу Маріуполя – поруч із кладовищем окупованого села Виноградне, яке знаходиться у 5-6 кілометрах від міста (Цензор, 22.04.2022).* – Пор. у СУМ: спільна могила, в якій поховані ті, хто загинув на війні або в боротьбі за спільну справу. – Див. **воєнний злочин; найбільший воєнний злочин XXI століття; стерти «градами».**

7. Воєнні злочини рашистів та способи покарання загарбників

злочин: воєнний злочин [англ. warcrime]. Свідоме грубе порушення законів та звичаїв війни. *«Приголомшена жахливими повідомленнями про російські ракетні обстріли мирних жителів на залізничному вокзалі Краматорська на сході України. Напади на цивільних осіб є воєнним злочином. Ми притягнемо до відповідальності Росію і Путіна», – зазначила вона [очільниця МЗС Великої Британії Ліз*

Трасс] (ТСН, 08.04.2022); Він [В. Зеленський] також закликав естонських фахівців долучитися до розслідувань **воєнних злочинів** російської армії на території України. «Усі **воєнні злочини** ми обов'язково розслідуємо та встановимо всіх винних і знайдемо їх. Скільки б часу нам не знадобилося на це. Але якщо ми будемо робити це спільно з вами, спільно з іншими європейськими державами, ми зможемо зробити це значно швидше», – каже президент. Він нагадав, що більшість сталінських катів так і не відповіли за все, що нарobili, тому «особливо принципово – притягнути до відповідальності нове покоління російських катів» (Іb.ua Дорослий погляд на світ, 13.04.2022); Слідчі Міжнародного кримінального суду (МКС), які розслідують можливі **воєнні злочини** під час війни Росії проти України, ознайомилися 13 квітня з ситуацією на місцях. Під час візиту до міста Буча на Київщині головний прокурор МКС Карім Хан назвав усю Україну «місцем злочину» (Медіакомпанія DW, 14.04.2022); Американський юрист, ветеран правосуддя Бенджамін Ференц вважає, що Путіна можуть притягнути до відповідальності за **воєнні злочини** проти України. За словами Ференца, немає жодних аргументів, які могли б виправдати вбивства мирних людей, дітей. «Ми знаємо, що злочини проти людяності були покарані не тільки в Нюрнберзі, але і після нього, в багатьох юрисдикціях. Є факт агресії – вторгнення в Україну можна класифікувати як явний факт агресії, – а вбивство завжди було злочином проти людяності», – сказав він (Букви, 16.04.2022); Від 22 квітня вулиця у столиці Чехії, Празі, де розташоване посольство Росії, має нову назву – «Вулиця Українських героїв». Відповідні таблички розмістили на будинках, розташованих там. «Те, що Росія здійснює в Україні **воєнні злочини**, і те, що це геноцид, на мою думку, є очевидним і на це не можна заплющувати очі. Навпаки, відвагу українського народу потрібно оцінити», – заявив 22 квітня мер Праги Зденек Гржіб (Радіо Свобода, 22.04.2022); Правозахисна організація Amnesty International підтвердила щонайменше 60 випадків **воєнних злочинів** російської армії в Київській області. Йдеться про незаконні авіаудари по Бородянці та позасудові страти в інших містах і селах, у тому числі Бучі, Андріївці, Здвизівці та Ворзелі (Україна кримінальна, 07.05.2022). – Воєнний злочин є одним з міжнародно-правових злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом), до яких також належать **злочин геноциду, злочини проти людяності та злочин агресії**. – Див. **братська могила; найбільший воєнний злочин XXI століття; рожевий фонтан крові; стерти «градами»;**

злочин: найбільший воєнний злочин XXI століття. Масові вбивства рашистами мирних людей у Маріуполі 2022 р.; злочин проти людяності. «В Маріуполі скоєно найбільший **воєнний злочин** 21 століття. Це новий Бабин Яр. Тоді Гітлер вбивав євреїв, ромів та слов'ян. А зараз Путін знищує українців. Він вже вбив десятки тисяч цивільних в Маріуполі. І це вимагає потужної реакції всього цивілізованого світу. Будь що потрібно зупинити геноцид», – наголосив Бойченко. За словами мера Маріуполя, до середини березня в різних частинах міста та передмістя комунальні служби захоронили близько 5 тисяч осіб. За попередніми оцінками, загальна кількість вбитих російською армією в Маріуполі становить 22 тисячі осіб (Цензор, 21.04.2022). – Див. **воєнний злочин;**

депутінізувати, -ую, -уєш, док. Звільнити Росію і світ від авторитарної та агресивної політики В. Путіна та його команди. Петро Порошенко закликав Захід скористатись шансом та «депутінізувати Росію». П'ятий президент України та лідер партії «Європейська Солідарність» Петро Порошенко закликав партнерів України сформувати широку коаліцію проти російського президента Володимира Путіна, таким чином звільнивши РФ від «авторитарної та агресивної політики диктатора». На думку політика, така проукраїнська коаліція НАТО та Європейського Союзу могла б стати «антипутінським союзом» (Букви, 21.04.2022);

суд: Міжнародний кримінальний суд. Постійний правовий інститут у Гаазі, в компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. **Міжнародний кримінальний суд (МКС)** у нідерландській Гаазі отримав звернення від 39 держав-учасниць щодо розслідування ситуації в Україні через напад Росії (Укрінформ, 03.03.2022); Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба закликав місії **Міжнародного кримінального суду** та міжнародних організацій якнайшвидше приїхати до Бучі та інших звільнених від путінських військ міст і селищ Київської області. Він просить місії зібрати на місці докази воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які вчиняли російські військові проти мирних жителів (Факти, 03.04.2022); Президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр заявив в інтерв'ю виданню *der Spiegel*, що президент Росії Володимир Путін і міністр закордонних справ Сергій Лавров мають постати перед **Міжнародним судом** у Гаазі. На думку політика, після трагедії в Бучі мають бути покарані не лише всі військовослужбовці, які вчинили злочини в Україні. Але й ті, хто віддавав їм накази. І ті, хто несе за це політичну відповідальність, зокрема й Путін із Лавровим (Крим. Реалії, 09.04.2022). – Міжнародний кримінальний суд існує з 2002 р. Заснований на основі Римського статуту, прийнятого в 1998 році.

8. Художньо-образне осмислення сутності російсько-української війни 2014–2022 рр.

Словникові матеріали засвідчують осмислення сутності війни сучасниками:

війна: святотатська війна. Надзвичайно жорстока агресія російських військових, які порушили усі Божі заповіді, закони людяності та звичаї війни під час збройного нападу на Україну у 2014–2022 рр. «Нехай же Господь супроводжує вас, а Богородиця оберігає. Помолімося тепер до Неї за мир, маючи на думці гуманітарну трагедію в багатостраждальній Україні, яка досі під бомбардуваннями цієї **святотатської війни**. Не втомлюймося молитися і допомагати страждаючим», – закликав Папа Франциск наприкінці Святої Меси, яку він відслужив 3 квітня (Релігійно-інформаційна служба України, 03.04.2022). – Див. **воєнний злочин; звірства; коридор смерті (смертонісний коридор); криваві жнива; найбільш смертонісна атака проти цивільного населення; найбільший воєнний злочин ХХ століття;**

війна: війна за Свободу. Про визвольну війну українців проти російських загарбників за свободу та незалежність України. «росія озвучила свій план на другу фазу війни. Вони думають, що можуть захопити Донбас і південь України, розраховуючи на економічний тиск нашої держави. У нас є власні сценарії захисту України і хочу

нагадати, що чимало планів кремля вже були зруйновані роботою нашої армії та народу. Це **війна за Свободу і ми переможемо**», – наголосив [голова Офісу президента Андрій] Єрмак (ТСН, 22.04.2022). – Див. **війна між добром і злом; Герої не вмирають!; Героям [України] слава! Слава Україні!**

війна: війна між добром і злом. Про російсько-українську війну 2014–2022 рр., яка виявила надзвичайну жорстокість та антигуманну сутність російського агресора на протигагу високому патріотизму, людяності та непохитній вірі в перемогу українців. *Що буде потім, коли ця клята війна закінчиться – я не знаю. Війна між добром і злом, між людяністю та байдужістю, між честю та безчестям, між вірністю та зрадою* (Дара Корній, Місячне насіння, 2017, 289). – Див. **прийшла смерть під російським прапором; воєнний злочин; криваві жнив'я; найбільший воєнний злочин ХХІ століття; Оранта-Україна; Герої не вмирають!; Слава Україні! Героям [України] слава!**

9. Висновки

Словникові матеріали, сформовані на основі комплексного опрацювання текстів різних стилів і жанрів, засвідчують особливості розвитку лексики та системи художньо-образних засобів для відтворення сутності російсько-української війни 2014–2022 рр. Тематичне систематизування словникових статей увиразнює українську ментальність, концептуальні домінанти звитяжної боротьби з ворогом, мотивацію на Перемогу й невідворотне покарання воєнних злочинців. Зібрані матеріали корисні для перспективного укладання «Словника мови російсько-української війни» та багатотомного тлумачного «Словника української мови активного типу», а також системного дослідження тенденцій і закономірностей розвитку української мови та мовомислення українців ХХІ століття.